

<https://doi.org/>

10.15407/ugz2023.04.036

УДК 001.8:911.6(477-37):355.01(477:470)(045)

Палеха Ю. М.¹, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0750-0863>,
Мальчикова Д. С.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7197-8722>,

Антоненко Н. В.³, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9047-3669>,
Пилипенко І. О.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6640-1163>.

¹ Державне підприємство «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «ДІПРОМІСТО» імені Ю. М. Білокопя»

² Херсонський державний університет

³ Київський національний університет будівництва і архітектури

Підходи до типізації територіальних громад в умовах збройної агресії росії проти України

Тимчасова окупація українських територій з 2014 р. та широкомасштабний військовий напад на Україну в 2022 р. призвели до численних прямих і непрямих злочинів проти українського суспільства. Однак війна також має глобальні наслідки у вигляді змін у життєвому просторі: фізичне руйнування населених пунктів та інфраструктури, мілітаризація та цілеспрямоване знищення природних систем, втрата біорізноманіття та вимирання видів у довгостроковій перспективі. Метою цього дослідження є окреслення методологічних підходів до типізації територіальних громад України в умовах неспровокованого широкомасштабного військового вторгнення на територію нашої держави. На основі цього можна буде більш чітко визначити першочергові заходи з повоєнної відбудови та просторового розвитку України, її окремих регіонів і населених пунктів, дотримуючись при цьому екологічних та євроінтеграційних імперативів і забезпечуючи збереження культурної спадщини. У статті представлено концептуалізацію питання, обговорено проблеми застосування запропонованого підходу у вимірах поширення широко-масштабних бойових дій, а також висновки та виклики для впровадження типізації в стратегіях повоєнного просторового планування на місцевому, регіональному та національному рівнях.

Ключові слова: війна, урбіцид, екоцид, територіальні громади, типізація, Україна.

UDC 001.8:911.6(477-37):355.01(477:470)(045)

Palekha, Yu. M.¹, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0750-0863>,
Malchukova, D. S.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7197-8722>,

Antonenko, N. V.³, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9047-3669>,
Pylypenko, I. O.², ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6640-1163>.

¹ State Enterprise "Ukrainian State Research Institute of Urban Design 'DIPROMISTO' named after Yuriy Bilokon"

² Kherson State University

³ Kyiv National University of Construction and Architecture

Approaches to the Territorial Communities' Typification of Ukraine as a Result of the Russian Military Aggression

The temporary occupation of the Ukrainian territories since 2014 and the large-scale military invasion of Ukraine in 2022 have led to numerous direct and indirect crimes against Ukrainian society: (1) demographic losses and forced migrations, deterioration of the demographic structure; (2) political, socio-economic, informational, cultural violence in the occupied territories; (3) egregious human rights violations, changes in collective experience and collective psycho-emotional trauma. However, the war also has global impacts in terms of changes in the living space: physical destruction of settlements and infrastructure, militarisation and deliberate destruction of natural systems, loss of biodiversity and species extinction in the long term. The aim of this study is to outline methodological approaches to typification territorial communities of Ukraine in the context of a large-scale military invasion. Based on this, it will be possible to more clearly define the priority measures for post-war reconstruction and spatial development of Ukraine, its individual regions and settlements, while following environmental and European integration imperatives and ensuring the preservation of cultural heritage. The article presents the conceptualisation of the issue, discusses the problems of applying the proposed approach in the dimensions of the extension of widespread hostilities, as well as the conclusions and challenges for the implementation of typification in spatial planning systems at the local, regional and national levels.

Keywords: war, uricide, ecocide, territorial communities, typification, Ukraine.

Актуальність теми дослідження

У 2014 р., вперше за історію незалежного існування з 1991 р., Україна зазнала збройної агресії та тимчасової окупації суверенних територій з боку іншої країни. З 24 лютого 2022 р. розпочалося й триває зараз неспровоковане широкомасштабне військове вторгнення, під час якого окупаційним режимом різної тривалості було охоплено майже 20 % території України [1], багато населених пунктів були повністю або частково зруйновані (Харків, Маріуполь, Северодонецьк, Чернігів та ін.). Як наслідок, понад 8 млн

українців були змушені емігрувати [2], а майже 7 млн переїхали в інші регіони України [3]. У цих умовах загострюється питання розробки методологічних підходів до типізації територіальних громад внаслідок широкомасштабного вторгнення. Типізація територіальних громад має бути покладена в основу концептуальної схеми нового бачення системи розселення, транспортно-логістичної системи України, економічного зонування території та сприятиме ефективній відбудові зруйнованих територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

До питання типології окремих поселень та територіальних громад через відмінності між їхніми просторовим, економічним, соціально-структурним та інтерпретаційним вимірами звертаються ще з початку 1990-х років [4-5]. Проте численні розроблені підходи придатні для просторового аналізу територіальних громад та їхньої функціональності лише в умовах мирного часу.

З початком широкомасштабної війни в Україні на державному рівні визначені та оновлюються переліки територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або які були окуповані (2022 р.). Є також приклади оцінки збитків, завданих інфраструктурі України внаслідок російської збройної агресії відповідно до методології Світового банку з позначенням міжрегіональної диференціації у масштабах і вартості руйнувань на рівні обласних регіонів [6].

Процес формування політики просторового розвитку, регіонального управління й планування ґрунтувався в Україні на принципах, викладених у «Стратегії сталого розвитку Європейського Союзу», документах та рішеннях конференцій СЕМАТ [7]. Реформа просторового планування в Україні [8], децентралізація і реформа адміністративно-територіального устрою України зумовили суттєві позитивні зміни в управлінні територіальними ресурсами громад [9]. «Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки» також передбачала перехід до територіально спрямованої

політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу територій [10].

Проте широкомасштабне вторгнення в 2022 р. визначило зовсім інші виміри питань стратегії соціально-економічного розвитку і просторової функціональності в Україні. Загалом сучасні міждисциплінарні дослідження злочинів проти людства, в тому числі воєнних [11–12], описують їхні численні прояви через поняття *Ecocide*, *Eliticide*, *Femicide*, *Gendercide*, *Libricide*, *Linguicide*, *Memoricide*, *Omnicide*, *Politicide*, *Urbicide* тощо. Післявоєнний розвиток міжнародного права, насамперед декларації та угоди ООН, численні конвенції, пов'язані з правами людини, а також юриспруденція двох трибуналів, засвідчили існування ширшої загальноправової концепції геноциду, яка також могла включати прерогативи культурного руйнування [13–14] або екоциду як передумови геноциду [15].

Значна частина територій внаслідок активних бойових дій кардинально змінила свою функціональність і придатність до господарського використання. Тисячі гектарів земель являють собою мілітаризовані бедленди, непридатні до життєдіяльності або є вкрай небезпечними — заміновані території, забруднені небезпечними речовинами і з імовірністю витоку радіації тощо. Навіть коли просторовий ресурс не втрачений, або території деокуповані, їхня функціональність і зміст докорінно змінюються.

Мета дослідження

Мета цього дослідження полягає в аналізі передумов формування нової просторової політики і розробка підходів щодо вироблення стратегії

повоєнного просторового розвитку України на засадах типізації територіальних громад в умовах збройної агресії.

Методологічні підходи

У зв'язку з відсутністю остаточних результатів воєнного руйнівного впливу на міста Украї-

ни, ми пропонуємо підхід щодо поділу множини територіальних громад за характеристиками

воєнного впливу на життєве середовище, використовуючи типізацію в двовимірному просторі якісних ознак. Запропонована двовимірна система використовує два атрибутивні критерії, що характеризуються рівнем визначеності:

1. Втрата влади та державного суверенітету (визначається глибиною переміщення сухопутних військ агресора територією України). Ця якісна ознака визначається глибиною переміщення сухопутних військ агресора територією України та поділяє українські територіальні громади на дві групи за ознакою втрати влади та державного суверенітету: територіальні громади, що окуповані, або були тимчасово окуповані, та ті, що не зазнали окупації. Факт окупації або часткової окупації територіальної громади та, відповідно, відсутності окупації, є взаємовиключними ознаками. При окупації міста, ми можемо говорити про вплив чинника внутрішнього урбіциду, коли населення, інфраструктура міста повністю залежать (прямо чи опосередковано) від дій (чи бездіяльності) окупаційної влади. Це певною мірою ендоеурбіцид, коли його дія може реалізовуватися без застосування важкої зброї, а проваджується через фізичний, психологічний, економічний та інші види впливу.

2. Рівень демографічних втрат, майнової та інфраструктурної руйнації. Цей якісний критерій не має сталих в часі показників і може суттєво змінюватися. Він умовно поділяє територіальні

громади на дві групи за ступенем руйнування — високий (коли втрати і руйнування унеможливають нормальне життя в межах громади і зумовлюють подальші демографічні втрати) та низький (коли рівень наявних або ризик можливих руйнувань не впливають суттєво на життєдіяльність громади й відтік населення). Цей критерій пов'язаний з першим, оскільки рівень демографічних втрат (вимушені переміщення, фізичні втрати населення), фізичного руйнування майна та інфраструктури територіальних громад дуже залежить від близькості лінії фронту та можливості застосування противником усього спектру зброї. Також безпосереднє здійснення бойових дій чи перебування територіальних громад в окупації зумовлює якісні зміни простору. Формально можлива відсутність руйнувань, але наявні забруднення боєприпасами, мінування території тощо.

Фактично в умовах продовження війни ми можемо проводити типізацію громад (міст, регіонів) України за обмеженою кількістю якісних ознак, які будуть ключовими у змінах просторової функціональності. Такий підхід до типізації буде можливо інтегрувати у практику управлінської діяльності з використанням геоінформаційних ресурсів регіонального рівня на основі порталних технологій після вирішення низки проблем, що сьогодні наявні в сфері розбудови національної інфраструктури геопросторових даних.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів

Тотальний характер війни характеризується всебічним охопленням всіх сфер людської діяльності та регіонів України. Разом з тим, деструктивні форми воєнного насильства поширюються на всі складові суспільства і на всіх просторових рівнях, зумовлюючи перебудову усїєї суспільної системи:

- економічні, просторові, демографічні, соціальні та естетичні втрати первісного, історичного характеру суспільного ландшафту шляхом фізичного знищення;
- геноцид і злочини проти людства, урбіцид, екоцид тощо;
- втрати регіональної ідентичності та зміни колективного досвіду через політичне, інформаційне, соціально-економічне, культурне насильство.

Зрозуміло, що найбільший вплив відбувся і відбувається на територіях, де відбуваються наземні бойові дії та окупація. Кожна окрема ситуація в регіонах і населених пунктах України має свої специфічні та унікальні риси. У просторовому вимірі ключовими в сучасному дискурсі на-

слідків війни в Україні визнаються як *урбіцид* — знищення міського життєвого простору, як засіб знищення життєздатності міської цивілізації та розмивання її колективних цінностей та *екоцид* — як навмисне знищення природного середовища, екосистем шляхом забруднення та інших форм погіршення стану навколишнього середовища та воєнних зусиль, спрямованих на підірив стійкості населення та засобів до існування [12]. Саме урбіцид та екоцид сьогодні глобально визначають зміни у функціональності простору і його подальшої придатності до суспільної життєдіяльності.

Починаючи з 2014 р. одним із глобальних наслідків війни для України визнається урбіцид як специфічна насильницька політика й стратегія деструкції міського простору та міст [1, 16–17]. З початку XXI ст. відштовхуючись від концепції урбіциду в усіх його проявах аналізується проблематика впливу війни на міста у вимірах реального фізичного, соціально-економічного,

політичного втручання і впливу. Важливою складовою урбіциду внаслідок збройних конфліктів є напади на культурну спадщину, які не є супутньою шкодою, а скоріше є навмисними та ідеологічно керованими нападами, зумовленими розумінням населених міст як підґрунтя ідентичності супротивника та колективної пам'яті [18–19].

Міські територіальні громади є головними економічними, політичними та культурними центрами країни, саме вони здебільшого є надважливими транспортними вузлами. Усе це робить міста атрактивними центрами воєнних зусиль агресора, що призводить до руйнації міських громад як в прямому сенсі, так і через втрати традиційних міських функцій. На підставі наявних досліджень в Україні вже сформувалася систематизоване уявлення про складові урбіциду, його ознаки, форми та наслідки [1, 17]. До найбільш узагальненої класифікації антропогенного урбіциду включено екологічний, воєнний, економічний та соціальний урбіцид, які визначають різні зміни функціональної спроможності простору як у мирний час, так і впродовж збройних конфліктів. Водночас у контексті даного дослідження ми аналізуємо воєнний урбіцид як специфічну насильницьку практику окупантів задля знищення первісного, історичного характеру міського ландшафту, міської ідентичності і міського досвіду [20]. У експертних оглядах і дослідженнях [17, 21] акцентовано, що при реалізації різних моделей окупації міських громад в Україні їхньою загальною рисою є урбіцид як провідна стратегія захоплення влади і встановлення окупаційного режиму. Щодо тактики окупантів під час військової агресії О. Михайлова пропонує визначати три сценарії урбіциду, які реалізовує російська федерація в Україні [21]: урбіцид з вибірковим терором населення під гаслом «боротьби з нацизмом», економічним занепадом міста, вивезенням населення до росії під приводом евакуації; тотальний урбіцид із немотивованими стратами, пограбуваннями, ґвалтуваннями, тортурами, приниженнями цивільного населення й іноді повною фізичною руйнацією міського простору; урбіцид у випадку невдачі окупації, який здійснюють через обстріли, які призводять до руйнацій, пошкодження інфраструктури, зміни демографічної структури, впливу на психоемоційний стан містян.

Сучасні бойові дії демонструють найочевидніші наслідки для людей та середовища їх життєдіяльності через призму концепції урбі-

циду. Проте не менше занепокоєння викликають значні загрози навколишньому середовищу і шкода, завдана довкіллю під час збройного протистояння [22–23]. До основних наслідків широкомасштабної воєнної агресії для природних геосистем, які сьогодні найчастіше характеризують в узагальненому вигляді як екоцид, відносять [24–27]:

- Фізичне руйнування природних, культурних ландшафтів внаслідок бойових дій і формування мілітаризованих бедлендів (зокрема, внаслідок майже тотального мінування багатьох ділянок).

- Занепад чи унеможливлення функціонування природоохоронних територій, втрати біорізноманіття.

- Фізичне і хімічне забруднення територій та водних ресурсів небезпечними речовинами і боеприпасами внаслідок бойових дій, ймовірність викиду радіації.

- Неконтрольовані лісові та степові пожежі, неконтрольоване хижацьке використання природних ресурсів.

- Втрата водних ресурсів, дефіцит води та пошкодження інфраструктури водопостачання.

- Втрата контролю над родовищами мінеральних ресурсів та корисних копалин.

Загалом у просторових вимірах можна говорити про те, що на відміну від урбіциду, екоцид на території України має більш далекосяжні екологічні просторові наслідки внаслідок інших типів взаємозв'язків в природному середовищі і транскордонності більшості природних об'єктів. Крім того, заслуговують на увагу висновки [15], що екоцид збільшує ймовірність майбутніх геноцидів через спровокований дефіцит ресурсів після екоциду. Різноманіття форм і методів урбіциду та екоциду, тимчасова відсутність кількісних параметрів та оцінок зміни просторової функціональності окремих територій і громад України дозволяє отримати попередню, узагальнену типізацію **територіальних громад (табл. 1, с. 40)**.

Наведена спроба типізації має недоліки й потребує подальшого вдосконалення. Так, окремим питанням є оцінка рівня демографічних, матеріальних та інфраструктурних втрат. Як, з точки зору оцінки наслідків, «зважити» багатомісячну відсутність централізованого водопостачання Миколаєва? Як оцінити економічні й соціальні втрати внаслідок відсутності регулярного енергопостачання в містах України, що вважаються тилловими і, відповідно, безпечними? Можна говорити про факт зменшення на 74 % населення у Херсоні, але як оцінити те, що частка населен-

Таблиця 1. Приклад типізації територіальних громад України за наслідками військової агресії

		Ознака «Втрата управління»	
		Окуповані або ті, що були тимчасово окуповані	Не були окуповані
Ознака «Рівень демографічних, матеріальних та інфраструктурних руйнувань»	Високий	Маріуполь, Буча Ірпінь, Бородянка, Бахмут, Ізюм, Сєвєродонецьк тощо	Чернігів, Харків, Миколаїв, Слов'янськ, інші міста.
	Низький	Мелітополь, Бердянськ Херсон*	Більшість міст України

* Ступінь руйнування після деокупації постійно зростає внаслідок російських обстрілів.

ня людей старше працездатного віку становить в числі наявного населення близько 65 %, а дітей і підлітків — менше 8 %? Можна порахувати фактичну вартість збитків від руйнування Антонівського мосту, але неможливо до кінця уявити наслідки та втрати транспортної доступності для інфраструктурного розвитку області.

Окремі проблеми пов'язані з динамічністю ситуації на фронті та трансформаціями типу урбіциду залежно від фази бойових дій. Так, у період від початку широкомасштабного вторгнення до деокупації місто Херсон характеризувалось окупаційним урбіцидом з низьким рівнем матеріальних та інфраструктурних втрат, а після деокупації розпочалася нова фаза урбіциду з постійними обстрілами, руйнаціями і пошкодженням інфраструктури, що зумовили фактично формування іншого типу територій, що потребує кардинально нових підходів у формуванні регіональних стратегій.

Проведені дослідження зон бойових дій і збройних конфліктів показують [28], що в міських економіках як з низьким доходом, так і з доходом нижче середнього, внутрішні переміщення населення можуть мати серйозні наслідки для місцевих екосистем у «вторинних» містах. Очевидно, що відносно безпечні міські системи регіонів, де безпосередньо бойові дії не ведуться, є також вразливими і потребують особливих підходів планування.

Апробація запропонованого підходу щодо систематизації міст України може відбуватись із застосуванням інших критеріїв та більшої кількості атрибутивних показників. Типізація міст України за наслідками бойових дій є важливим науково-практичним завданням, що відповідає предметній області географії. Одним із результатів такої систематизації може стати розробка алгоритму, протоколу управлінських, економічних і гуманітарних заходів на різних типах тери-

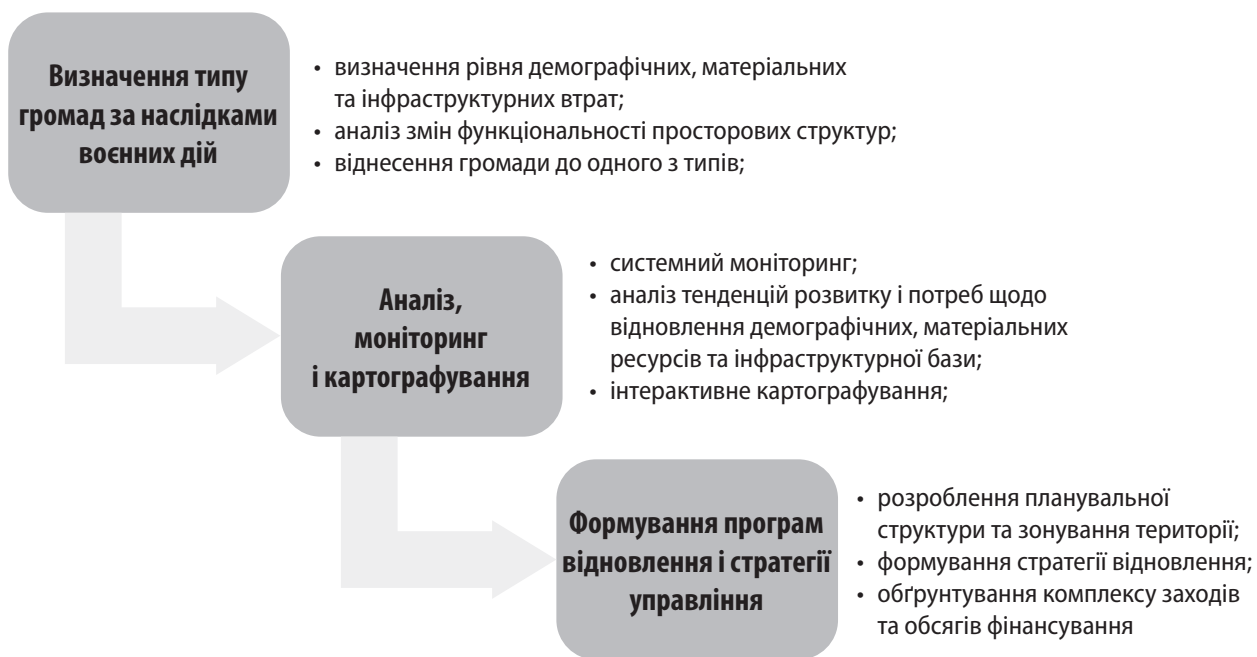

Рис. 1. Алгоритми застосування типізації громад за наслідками воєнних дій

торій і міст, що дозволить прискорити відновлення нормального життя населення (рис.1).

Керуючись філософією трансформаційного планування [29] і визначеними особливостями геопросторових систем управління можна виділити кілька найбільш важливих висновків щодо подальшого розвитку системи просторового планування в Україні з урахуванням зміни функціональності і придатності територій до господарського використання:

1) Після здобуття перемоги у війні з російською федерацією знадобиться у дуже короткий термін розробити нову редакцію «Генеральної схеми планування та відновлення території України», яка має визначати ключові аспекти відбудови території і поступову інтеграцію України у європейський планувальний каркас [30]. Україна не є наразі членом Європейського Союзу, але отримала статус кандидата до ЄС. Підготовчий період до входження потребує розроблення «дорожньої карти» в просторовому розвитку, що значно підсилює значення затвердженої на державному рівні Генеральної схеми.

2) У повоєнний період виникне нагальна потреба відбудови й реконструкції не тільки окремих житлових кварталів, міст і селищ, але й цілих районів і областей. Це зумовлює здійснення коригування схем планування територій окремих областей, а також розробку схем планування територій новоутворених адміністративних районів.

3) На основі типізації територіальних громад необхідно здійснити функціональне зонування території України, виходячи з напрямків здійснення реновації території та подолання наслідків екоциду та урбіциду. Основними функціональними типами територій за видами переважного використання стануть: а) території із суворим обмеженням будь-якого використання, які

перебували під тимчасовою окупацією й зазнали суцільного ураження, урбіциду та екоциду внаслідок бойових дій; б) території із частковим обмеженням використання через фрагментарне ураження, частковий урбіцид та екоцид; в) ареали прискореного економічного розвитку; г) зони впливу міжнародних транспортних коридорів; д) території переважно сільськогосподарського використання; е) території природоохоронного та ландшафтно-рекреаційного використання.

4) Кардинально зміниться склад документації з просторового планування на місцевому рівні. Вона має об'єднати архітектурно-планувальні, землевпорядні та ландшафтні питання, які в європейській практиці є органічними складовими єдиного планувального документу.

5) Слід всіляко сприяти розробці нових видів документації з просторового планування для функціональних регіонів, не обмежених адміністративними межами. Як зазначається у резолюції 17 конференції СЕМАТ, це сприятиме розкриттю потенціалу місцевих територіальних громад, а отже — отриманню додаткових прибутків через капіталізацію місцевого потенціалу. Одним із видів планування функціональних регіонів є розроблення проектів розвитку транскордонних регіонів, досвід яких накопичувався в Україні протягом останніх 25 років.

6) Необхідно активно впроваджувати системи електронного управління розвитком громад, насамперед використовуючи геоінформаційні технології і системи міського кадастру. Для цього необхідно забезпечити рівномірне охоплення територій регіонів України електронними системами управління просторовими ресурсами, уніфікувати змістовну насиченість геопорталів, ступінь візуалізації та просторового масштабування геоінформаційних продуктів на національному, регіональному і місцевому рівнях.

Висновки

У період активних бойових дій і повоєнної відбудови сучасні інструменти просторового планування для інтеграції місцевих, регіональних та національних цілей мають включати типізацію територіальних громад в умовах збройної агресії. Врахування цілей сталого розвитку та євроінтеграційних намірів України в контексті розбудови планувальних систем має включати визначення рівня демографічних, матеріальних та інфраструктурних втрат та аналіз змін функціональності, типів просторових планувальних структур.

Запропонована методологія передбачає визначення індикаторів порушення та/або зміни функцій територій громад внаслідок воєнних дій і дозволить:

1. Визначати типи територіальних громад України за наслідками бойових дій і об'єктивніше встановлювати першочергові заходи повоєнної відбудови й просторового розвитку України, її окремих регіонів, громад, населених пунктів.

2. Оцінити втрати просторових ресурсів внаслідок змін функціональності й придатності до господарського використання.

3. Визначити перелік зон пріоритетного господарського розвитку з урахуванням змін функціональності окремих територій, вимог екологічної безпеки, конкурентноспроможності, інвестиційної привабливості територіальних громад та поступової інтеграції їх до Європейського планувального простору.

Результати типізації можуть стати підґрунтям нового бачення системи розселення, транспортно-логістичної системи України, господарського зонування території та сприятиме ефективній відбудові зруйнованих територій і подоланню наслідків урбіциду та екоциду.

Acknowledgment. This research is part of a project, funded by the European Federation of Academies of Sciences and Humanities (ALLEA).

References [Література]

1. Malchykova, D. & Pylypenko, I. (2022). Occupation urbicide: urban experience and everyday practices of the population (a case of Kherson, Ukraine). *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 88, 6–15. [In Ukrainian].
[Мальчикова Д., Пилипенко І. (2022). Окупаційний урбіцид: міський досвід та повсякденні практики населення (приклад Херсона, Україна). *Економічна та соціальна географія*, 88, 6–15] DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2022.88.6-15>
2. *Ukraine Refugee Situation. The Operational Data Portal UNHCR*. (2023). Retrieved from: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>
3. *International Organization for Migration (IOM), Aug 30 2022. DTM Ukraine — Internal Displacement Report — General Population Survey Round 8 (17–23 August 2022)*. IOM, Ukraine. Retrieved from: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-8-17-23-august-2022?close=true>
4. Crow, G. P., & Allan, G. (1995). *Community Types, Community Typologies and Community Time*. *Time & Society*, 4(2), 147–166. DOI: <https://doi.org/10.1177/0961463X95004002001>
5. Palekha Yu. M. (2006). *Economical and geographical aspects of settlements territories value formation*. Monograph. Kyiv. [In Ukrainian].
[Палеха Ю. М. *Економіко-географічні аспекти формування вартості територій населених пунктів* : Монографія. Київ, 2006. 324 с.]
6. Assessment of damages in Ukraine due to Russia's military aggression as of September 1, 2022. (2022) Retrieved from: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/ENG_Sep22_FINAL_Sep1_Damages_Report-1.pdf
7. *Guiding principles for sustainable spatial development of the European continent*. Translation and reproduction with the assistance of the CEMAT Innovative Regions project (GTZ, Germany). Kyiv, 2017. 40 p. [In Ukrainian]
[Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту. Переклад та розмноження за сприяння проекту «Інноваційні регіони CEMAT (GTZ, Німеччина)». Київ, 2007. 40 с.]
8. Rudenko, L. H., Lisovskyi, S. A. & Maruniak, Eu. O. (2016). *Challenges and threats of Ukrainian spatial development towards european integration*. *Ukr. Geogr. Zh.*, 1, 41–46. [In Ukraine]
[Руденко Л.Г., Лісовський С.А., Маруняк Є.О. Виклики і загрози просторового розвитку України на шляху до євроінтеграції. *Український географічний журнал*. 2016, 1, 41–46].
9. Malchykova, D., Gukalova, I., Omelchenko, N., & Napadovska, H. (2019). *Integrated coastal zone management: Restrictions and priorities of development, the implementation of administrative and territorial organization reform*. *International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management, SGEM*, 19(5.1), 407–414. DOI: <https://doi.org/10.5593/sgem2019/5.1/S20.051>
10. *On the approval of the State Regional Development Strategy for 2021–2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine (August 5, 2020 # 695)*. Official herald of Ukraine. No. 67, 2155) [In Ukrainian]
[Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» № 695 від 5 серпня 2020 р. Офіційний вісник України. 2020. № 67. Ст. 2155].
11. Eichler, L.J. (2020). *Ecocide Is Genocide: Decolonizing the Definition of Genocide*. *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*: Vol. 14: Iss. 2: 104–121. DOI: <https://doi.org/10.5038/1911-9933.14.2.1720>
12. Sample, E. (2022). *Genocide and Crimes Against Humanity*. *Encyclopedia of Violence, Peace, & Conflict (Third Edition)*, Editor(s): Lester R. Kurtz, Academic Press, 707–717, DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-820195-4.00093-5>
13. Palević, M., Milisavljević, B., & Spalević, Ž. (2019). *Actus reus genocida i vrste genocidnog uništenja*. *Ekonomika*, 65(4), 63–73. DOI: <https://doi.org/10.5937/ekonomika1904063P>
14. Odello, M., & Łubiński, P. (Eds.). (2020). *The Concept of Genocide in International Criminal Law*. *Developments after Lemkin (1st ed.)*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003015222>

15. Galligan, B.P.(2022). *Re-theorising the genocide–ecocide nexus: Raphael Lemkin and ecocide in the Amazon*. The International Journal of Human Rights, 26 (6), 1004–1031. DOI: <https://doi.org/10.1080/13642987.2021.1994402>
16. Slyvka R., Zakutynska I. (2016). *Spatial features of military urcidide in Ukraine*. Acta Geographica Silesiana, 23. P. 97–109.
17. Mezentsev, K. & Mezentsev, O. (2022). *War and the city: Lessons from urbidide in Ukraine*. Czasopismo Geograficzne, 93 (3), 495–521. DOI: <https://doi.org/10.12657/czageo-93-20>
18. Kalman H. (2017). *Destruction, mitigation, and reconciliation of cultural heritage*. International Journal of Heritage Studies, 23:6, 538–555. DOI: <https://doi.org/10.1080/13527258.2017.1289475>
19. Auclair, E., & Fairclough, G. J. (Eds.). (2015). *Theory and practice in heritage and sustainability: Between past and future*. Routledge, Taylor & Francis Group.
20. Spivakovsky, O., Omelchuk, S., Malchykova, D., Tsapiv, A. & Lemeshchuk, O. (2023). *Academic solidarity and digitization: Management of a displaced university*. Problems and Perspectives in Management, 21(2-si), 40–51. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(2-si\).2023.06](https://doi.org/10.21511/ppm.21(2-si).2023.06)
21. Mykhailova, O. (2022) *Urbicide—the strategy of the Russian occupiers in the Russian-Ukrainian war*. National Institute for Strategic Studies. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/urbitsyd-stratehiya-rosiyskykh-okupantiv-v-rosiysko-ukrayinskiy-viyni> [In Ukrainian].
[Михайлова О. Урбіцид — стратегія російських окупантів в російсько-українській війні. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/urbitsyd-stratehiya-rosiyskykh-okupantiv-v-rosiysko-ukrayinskiy-viyni>]
22. *Technical meeting of Experts IUCN World Conservation Congress (WCC) Resolution 70 on “Crimes against the Environment”*, Final report, 12–13 July, 2018. Room 302, IUCN Environmental Law Centre Godesberger Allee 108-112, 53175, Bonn, Germany <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/resrecrepattach/WCC%20Res%2070%20Doc.pdf>
23. Cottrell, L., Darbyshire, E. & Holme Obrestad, K. (2022). *Explosive Weapons Use and the Environmental Consequences: Mapping Environmental Incidents in Ukraine*. The Journal of Conventional Weapons Destruction, Vol. 26: Iss. 1, Article 4. Available at: <https://commons.lib.jmu.edu/cisr-journal/vol26/iss1/4>
24. Gardashuk, T. (2022). *Is Russian Aggression in Ukraine Ecocide?* *Envigogika*. 17. DOI: <https://doi.org/10.14712/18023061.642>
25. Rawtani, D., Gupta, G., Khatri, N., Rao, P. K. & Hussain, C. M. (2022) *Environmental damages due to war in Ukraine: A perspective*. Science of The Total Environment. 2022 Dec 1;850:157932. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.157932>
26. Pereira, P., Bašić, F., Bogunovic, I. & Barcelo, D. (2022). *Russian–Ukrainian war impacts the total environment*. Science of The Total Environment, 837, 155865.
27. Khan, M. (2022). *The environmental impacts of war and conflict*. K4D Helpdesk Report. Institute of Development Studies. DOI: <https://doi.org/10.19088/K4D.2022.060>
28. Wetterwald, J. & Thaller L. (2020). *Urban planning in times of displacement: secondary cities in Ukraine and Niger*. Forced Migration Review, 63, 23–26.
29. Albrechts, L., Barbanente, A., & Monno, V. (2020). *Practicing transformative planning: The territory-landscape plan as a catalyst for change*. City. Territory and Architecture, 7(1), 1. Advanced online publication. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40410-019-0111-2>
30. Palekha Yu. M. (2020). *New edition of the General Scheme of planning of the territory of Ukraine—strategy of integration of Ukraine in the European space*. Ukr. Geogr. Ž., 1, 7–15 [In Ukrainian]
[Палеха Ю. М. Нова редакція Генеральної схеми планування території України — стратегія інтеграції України у європейський простір. Укр. геогр. журн. 2020. № 1. С. 7–15].

Стаття надійшла до редакції 20.10.2023

Для цитування

Палеха Ю. М., Мальчикова Д. С., Антоненко Н. В., Пилипенко І. О. Підходи до типізації територіальних громад в умовах збройної агресії росії проти України. Укр. геогр. журн. 2023. № 4. С. 36–43. [Українською мовою]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.04.036>

Palekha, Yu. M., Malchykova, D. S., Antonenko, N. V., & Pylypenko, I. O. (2023). *Approaches to the Territorial Communities' Typification of Ukraine as a Result of the Russian Military Aggression*. Ukr. Geogr. Ž. No. 4: 36–43. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.04.036>